

## آثار و پیامدهای لقمهٔ حرام

حجت الاسلام والمسلمین علی اکبر صمدی یزدی\*

### اشاره

حرام‌خواری و لقمه حرام، دارای آثار و پیامدهای زیان‌بار فردی، اجتماعی، مادی و معنوی است که شناخت آنها برای هرکس که خواستار کمال و سعادت خویش و جامعه است، ضرورت دارد. بدون تردید، کسی که به پیامدهای حرام‌خواری، شناخت پیدا کند، به شدت از آن دوری می‌گزیند. بر همین اساس، امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «دوری جستن از یک لقمه حرام، از دو هزار رکعت نماز مستحب، در نزد خداوند زیباتر است.»<sup>۱</sup>

در این مقاله برآنیم طی چند محور، دیدگاه اسلام را درباره نتایج کسب‌وکار و خوردن لقمه حرام بررسی کنیم و به واکاوی آسیب‌های مادی و معنوی این موضوع بپردازیم.

### اسلام و اهمیت کار و تلاش

در مکتب اسلام، کار به عنوان امری مقدس و بارزش شناخته شده است؛ زیرا

---

\* از مبلغان نخبه دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.

۱. ابن‌فهد حلی، *عدة الداعی*، ص ۱۴۰.

کار، موجب نشاط، رشد، بالندگی و آسایش زندگی فردی و اجتماعی می‌شود. در سایه کار و تلاش است که جامعه توسعه و ترقی پیدا می‌کند و اصولاً مظاهر تمدن بشری، نظیر: ساختمان‌های بلندمرتبه و زیبا، سدهای عظیم، هواپیماهای گول‌پیکر، محصولات باکیفیت کشاورزی، پیشرفت صنعت و اقتصاد، همگی حاصل کار و تلاش انسان‌هاست.

بر این اساس، اسلام به کار و تلاش رنگ عبادی داده و پیروان خود را به آن ترغیب نموده و با بیکاری، تبلی و تن‌پروری به شدت مخالفت کرده، و افراد را از آن برحذر داشته است. رسول خدا ﷺ فرمود: «مَنْ أَكَلَ مِنْ كَدِّ يَدِهِ كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي عِدَادِ الْأَنْبِيَاءِ وَيَأْخُذُ ثَوَابَ الْأَنْبِيَاءِ؛<sup>۱</sup> کسی که از دسترنج خود بخورد، روز قیامت در شمار انبیا خواهد بود و پاداش ایشان بهره او خواهد شد.»

امام باقر علیه السلام نیز فرموده: «من از کسی که کار و تلاش را رها کرده، سر به سوی آسمان بلند می‌کند و درخواست روزی می‌کند، بیزارم.»<sup>۲</sup>

- مکتب اسلام به کار و تلاش اهمیت وافری داده تا افراد از تبلی و تن‌پروری مصون بمانند و اشخاص سربار مردم و جامعه نباشند؛ از سوی دیگر اقتصاد جامعه توسعه و رونق پیدا کند و از همه مهم‌تر، افراد از دسترنج حلال خود استفاده نموده، به حرام‌خواری روی نیاورند.

دلیل مخالفت اسلام با تکدی‌گری و گدایی، این است که افراد به کار و تلاش پردازند و اینکه قرض‌الحسنه از کمک بلاعوض ثواب بیشتری دارد، از این روست که کمک بلاعوض، انسان را دچار تبلی می‌کند؛ ولی قرض‌الحسنه سبب می‌شود آدمی به کار و تلاش بیشتر روی آورد و به اصطلاح، نان از عمل خویش خورد.

۱. شعیری، جامع الأخبار، ص ۱۳۹.

۲. شیخ حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۷، ص ۲۸.

## کسب و کار حلال

بسیار روشن است که از منظر اسلام هر کسب و کاری مطلوب نیست؛ بلکه آنچه مورد نظر اسلام است، کسب حلال می‌باشد که در روایات با تعبیرات گوناگون مورد سفارش قرار گرفته است؛ تعبیراتی از قبیل: فریضه،<sup>۱</sup> برترین عبادت،<sup>۲</sup> جهاد،<sup>۳</sup> عامل نورانیت دل<sup>۴</sup> و مایه تقویت دین‌داری.<sup>۵</sup>

## لقمه حرام

آنچه ذکر شد، نمونه‌ای از روایات فراوانی است که در مورد کسب حلال و آثار آن از معصومین علیهم‌السلام به ما رسیده است؛ در مقابل، کسب و لقمه حرام نیز به شدت مورد نکوهش و مذمت قرار گرفته و آثار و پیامدهای زیان‌بار مادی و معنوی برای آن بیان شده است. در اینجا به معرفی برخی از این پیامدها و آسیب‌ها می‌پردازیم.

## الف. پیامدهای مادی

### ۱. فقر

رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرمود: «مَنْ كَسَبَ مَالًا مِنْ غَيْرِ حِلِّهِ أَفْقَرَهُ اللَّهُ؛<sup>۶</sup> کسی که مالی را

۱. پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم: «طَلَبُ الْحَلَالِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ.» (شعیری، جامع الأخبار، ص ۱۳۹)

۲. پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم: «الْعِبَادَةُ سَبْعُونَ جِزَاءً أَفْضَلُهَا طَلَبُ الْحَلَالِ.» (شیخ کلینی، الکافی، ج ۵، ص ۷۸)

۳. امام علی علیه‌السلام: «الشَّاحِصُ فِي طَلَبِ الرِّزْقِ الْحَلَالِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ.» (نعمان مغربی، دعائم الاسلام، ج ۲، ص ۱۵)

۴. پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم: «مَنْ أَكَلَ الْحَلَالَ أَرْبَعِينَ يَوْمًا تَوَرَّ اللَّهُ قَلْبَهُ.» (علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۱۰۰، ص ۱۶)

۵. امام صادق علیه‌السلام: «لَا تَدْعُ طَلَبُ الرِّزْقِ مِنْ حِلِّهِ فَانَهُ عَوْنُ لِكِ عَلِيِّ دِينِكَ.» (شیخ مفید، امالی، ص ۱۷۳)

۶. شیخ طوسی، امالی، ص ۱۸۲.

از غیر حلال به دست آورد، خداند او را فقیر می‌سازد.»  
 خداوند برای هرکسی روزی حلال مقدر نموده و فرموده افرادی که به سراغ حرام می‌روند، روزی حلال را از آنها دریغ می‌نماید و آنها را به حال خویش وا می‌گذارد و در نتیجه، چنین کسانی به فقر و ناداری مبتلا می‌شوند.

## ۲. بی‌برکتی

از جمله آثار مادی کسب حرام، بی‌برکتی است؛ یعنی مال حرام ممکن است انباشته شود، اما هرگز دارای خیر و برکت نخواهد بود. امام کاظم علیه السلام به داود صرمی فرمود: «يَا دَاوُدُ إِنَّ الْحَرَامَ لَا يَنْمِي وَإِنْ نَمَى لَا يُبَارِكُ لَهُ فِيهِ وَمَا أَنْفَقَهُ لَمْ يُؤْجَرْ عَلَيْهِ وَمَا خَلَفَهُ كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ؛<sup>۱</sup> ای داود! مال حرام ترقی و رشد ندارد و اگر رشد کند، برکت در آن نخواهد بود و آنچه را انفاق کند، پاداش نخواهد داشت و آنچه را که باقی گذارد، توشه جهنم او خواهد بود.»

## ۳. ویرانی و نابودی

از آثار کسب حرام، این است که اگر جمع و انباشته هم بشود، سرانجام به ویرانی و نابودی منجر خواهد شد؛ یعنی مال حرام ماندگار نخواهد بود. امام صادق علیه السلام فرمود: «مَنْ كَسَبَ مَالًا مِنْ غَيْرِ جِلَّةٍ سَلَطَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْبِنَاءَ وَالْمَاءَ وَالطَّيْنَ؛<sup>۲</sup> کسی که مالی را از غیر راه حلال به دست آورد، خداوند ساختمان، آب و خاک را بر آن مسلط خواهد کرد.»

کسب حرام، در حقیقت، مقابله با قدرت و روزی‌رسانی خداوند است. از این رو، ممکن است خداوند مهلت بدهد تا این اموال جمع و انباشته شود، اما سرانجام آن را از بین می‌برد و نابود می‌سازد؛ همان‌گونه که قرآن در مورد مصداق بارز

۱. علامه مجلسی، مرآت العقول، ج ۱۹، ص ۹۰.

۲. شیخ کلینی، الکافی، ج ۶، ص ۵۳۱.

کسب حرام، یعنی ربا می‌فرماید: «يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزِيلُ الصَّدَقَاتِ؛<sup>۱</sup> خداوند ربا را نابود می‌کند و صدقات را افزایش می‌بخشد.»

## ب. پیامدهای معنوی

زیان‌بارتر از آثار مادی کسب و لقمه حرام، آسیب‌های معنوی آن است که در ذیل به ذکر برخی از آنها می‌پردازیم.

### ۱. قبول نشدن عبادت

یکی از آثار لقمه حرام، عدم قبولی عبادت است. نماز با تمام اهمیت و ارزشی که دارد، از کسی که لقمه حرام می‌خورد، پذیرفته نمی‌شود. پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در بیانی فرمود: «مَنْ أَكَلَ لُقْمَةً حَرَامًا لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَلَمْ تُسْتَجَبْ لَهُ دَعْوَةٌ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا وَكُلُّ لَحْمٍ يُنْبِئُهُ الْحَرَامُ فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ وَإِنَّ اللَّقْمَةَ الْوَاحِدَةَ تُنْبِئُ اللَّحْمَ؛<sup>۲</sup> هرکس لقمه حرام بخورد، تا چهل شب نماز او پذیرفته نمی‌شود و تا چهل روز دعایش مستجاب نمی‌گردد و هر گوشتی که از حرام برآید، به آتش سزاوارتر است. همانا یک لقمه هم موجب رویش گوشت [بر بدن انسان] می‌شود.»

از روایات اسلامی استفاده می‌شود که هیچ عبادتی با خوردن حرام از انسان پذیرفته نمی‌شود. پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمود: «إِنَّ لِلَّهِ مَلَكًا يُنَادِي عَلَى بَيْتِ الْمُقَدَّسِ كُلَّ لَيْلَةٍ مَنْ أَكَلَ حَرَامًا لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ مِنْهُ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا؛<sup>۳</sup> خدا را فرشته‌ای است که هر شب بر بیت المقدس بانگ می‌زند هرکس حرام بخورد، خداوند هیچ عبادت مستحب و واجبی را از او نمی‌پذیرد.»

۱. بقره، آیه ۲۷۶.

۲. علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۶۳، ص ۳۱۴.

۳. ابن‌فهد حلی، عدة الداعی، ص ۱۵۳.

طبق برخی روایات، هیچ عملی با مال حرام پذیرفته نمی‌شود. امام باقر علیه السلام فرمود: «إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا أَصَابَ مَالًا مِنْ حَرَامٍ لَمْ يُتَبَلْ مِنْهُ حَجٌّ، وَلَا عُمْرَةٌ، وَلَا صَلَاةٌ رَحِمَ، حَتَّىٰ إِنَّهُ يَفْسُدُ فِيهِ الْفَرْجُ؛<sup>۱</sup> چون کسی مال حرامی به دست آورد، نه حج او قبول می‌شود، نه عمره او، نه صله رحم او؛ حتی مال حرام، نکاح را تباه می‌کند.» به‌طورکلی، عبادت کسی که از حرام پرهیز نمی‌کند، مانند ساختمانی است که پایه و اساس آن، سست و بی‌بنیان است. پیامبر صلی الله علیه و آله فرموده: «الْعِبَادَةُ مَعَ أَكْلِ الْحَرَامِ كَالْبِنَاءِ عَلَى الرَّمْلِ وَقِيلَ عَلَى الْمَاءِ؛<sup>۲</sup> عبادتی که همراه با لقمه حرام باشد، مثل ساختمانی است که بر ریگ باشد و گفته شده است که بر آب باشد.»

#### داستانی عجیب از محدث قمی

لقمه حرام، نه‌تنها موجب عدم قبولی عبادت می‌شود، بلکه توفیق بسیاری از عبادت‌ها را نیز از انسان سلب می‌کند. نگارنده، این مطلب را خود از مرحوم حاج شیخ علی آقای محدث زاده قمی، فرزند مرحوم حاج شیخ عباس قمی رحمته الله، شنیدم که گفت: پدرم حاج شیخ عباس قمی رحمته الله فرمود:

یک تابستان به همدان سفر کردم. در این شهر، مهمان یک مرد مؤمن و متدین بودم که باغی داشت. در وسط باغ، جوی آبی بود و در کنار آن، تختی قرار داده بودند و من شب‌ها روی آن می‌خوابیدم. یک روز صاحب باغ به من گفت: یکی از آشنایان، جمعی را برای صرف شام دعوت کرده است و از شما هم توقع دارد که در این ضیافت شرکت نمایید؛ من هم پذیرفتم. پس از صرف شام، به همان باغ بازگشته، طبق معمول شب‌های گذشته روی همان تخت، کنار جوی آب خوابیدم. زمانی از خواب بیدار شدم که بیش از چند دقیقه به طلوع آفتاب باقی

۱. شیخ طوسی، الأمالی، ص ۶۸۰.

۲. علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۸۱، ص ۲۵۸.

نمانده بود. با عجله در همان جوی آب وضو گرفتم و نماز صبح را خواندم و تردید کردم که آیا نمازم قضا شده، یا قضا نشده است! این وضعیت، در حالی صورت گرفت که من، از قبل از دوران بلوغ همیشه یک ساعت و نیم قبل از اذان صبح برای تهجد و نافله شب بیدار می شدم! مهم تر از آن، این بود که نه تنها آن شب از نافله شب محروم شدم، بلکه تا چهل شب هرچه تلاش کردم، توفیق خواندن نافله و نماز شب برایم حاصل نشد. پس از گذشت چهل شب، مجدداً حالت قبل را پیدا کردم و موفق به تهجد و نافله شب شدم.

## ۲. عدم استجاب دعا

در روایات اسلامی لقمه حرام، یکی از موانع استجاب دعا ذکر شده است. بنابراین، هرکس می خواهد دعایش به اجابت برسد، باید از حرام خواری پرهیز نماید. رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمود: «مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُسْتَجَابَ دُعَاؤُهُ فَلْيُطَيِّبْ مَطْعَمَهُ وَمَكْسَبَهُ»<sup>۱</sup> هرکس دوست دارد دعایش مستجاب گردد، باید خوراک و درآمدش را پاکیزه (حلال) کند.»

در حدیث قدسی آمده است که خداوند می فرماید: «فَمِنْكَ الدُّعَاءُ وَعَلَى الْإِجَابَةِ فَلَا تُحْجِبْ عَنِّي دَعْوَةَ إِلَّا دَعْوَةَ آكِلِ الْحَرَامِ»<sup>۲</sup> دعا از شما، اجابت از من. پس، هیچ دعایی از من در پرده قرار نمی گیرد؛ مگر دعای کسی که حرام خوار باشد.» شخصی به رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عرض کرد: دوست دارم دعایم مستجاب گردد. حضرت در پاسخ فرمود: «ظَهَرُ مَا كَلَّكَ وَلَا تُدْخِلُ بَطْنِكَ الْحَرَامَ»<sup>۳</sup> خوراک خود را پاکیزه نما و حرام در شکم خویش داخل مکن.»

۱. علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۹۰، ص ۳۷۲.

۲. همان، ص ۳۷۳.

۳. شیخ حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۱۴۵.

امروزه نیز بسیاری از مردم از عدم استجابت دعای خود شکوه دارند و می‌پرسند چرا دعایشان مستجاب نمی‌شود؟ باید دانست، بر اساس روایاتی که برخی از آنها ذکر شد، از مهم‌ترین عوامل عدم استجابت دعا، لقمه حرام است.

#### ۴. قساوت قلب

بدترین بلا برای انسان، سنگ‌دلی و قساوت قلب است. با قساوت قلب، آدمی به هر گناهی مبتلا می‌شود. امام باقر علیه السلام فرمود: «إِنَّ لِلَّهِ عُقُوبَاتٍ فِي الْقُلُوبِ وَالْأَبْدَانِ صَنْكٌ فِي الْمَعِيشَةِ وَوَهْنٌ فِي الْعِبَادَةِ وَمَا ضُرِبَ عَبْدٌ بِعُقُوبَةٍ أَعْظَمَ مِنْ قَسْوَةِ الْقَلْبِ؛<sup>۱</sup> خداوند عقوبت‌های مختلفی برای دل‌ها و جسم‌های افراد دارد؛ [مانند] تنگی در زندگی و سستی در عبادت؛ ولی بنده خدا با هیچ عقوبتی زده نمی‌شود که بزرگ‌تر از سنگ‌دلی باشد.»

گناه، دشمنی و حرام‌خواری، از جمله اوصاف برجسته یهود است که در آیاتی از قرآن کریم به آن تصریح شده است؛ از جمله می‌فرماید: «وَتَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَأَكْلِهِمُ السُّخْتِ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ؛<sup>۲</sup> و بسیاری از آنان را می‌بینی که در گناه و دشمنی و خوردن مال حرام شتاب می‌کنند؛ چه زشت است کاری که انجام می‌دادند.»

البته قساوتی که بر اثر حرام‌خواری حاصل می‌شود، به قوم یهود اختصاص ندارد؛ بلکه هرکس به حرام‌خواری روی آورد، گرفتار سنگ‌دلی خواهد شد. روز عاشورا امام حسین علیه السلام سپاه کوفه را مورد خطاب قرار داد و آنها را موعظه کرد؛ ولی آن گروه سنگ‌دل حاضر نشدند به سخن خیرخواهانه حضرت گوش فرادهند؛ زیرا وجودشان از لقمه حرام پُر شده بود؛ چنان‌که امام علیه السلام فرمود:

۱. علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۱۷۶.

۲. مانند، آیه ۶۲.



«مِلْتَتْ بُطُونُكُمْ مِنَ الْحَرَامِ وَطَبِعَ عَلَي قُلُوبِكُمْ؛<sup>۱</sup> شکم‌های شما از لقمه حرام پُر شد و بر قلب‌های شما مهر زده شد.»

## ۵. دوری از رحمت خداوند

انسان تا زمانی در طریق سعادت است که مشمول عنایت و رحمت خداوند باشد؛ اما لقمه حرام سبب می‌شود آدمی از رحمت و لطف الهی دور گردد و مورد لعن فرشتگان قرار گیرد. پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمود:

«إِذَا وَقَعَتِ اللَّقْمَةُ مِنْ حَرَامٍ فِي جَوْفِ الْعَبْدِ لَعَنَهُ كُلُّ مَلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا دَامَتْ تِلْكَ اللَّقْمَةُ فِي جَوْفِهِ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِ وَمَنْ أَكَلَ اللَّقْمَةَ مِنَ الْحَرَامِ فَقَدْ بَاءَ بِعَصَبٍ مِنَ اللَّهِ فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ فَإِنْ مَاتَ فَالْتَأَزَّ أَوْلَىٰ بِهِ؛<sup>۲</sup> چون لقمه حرام وارد شکم بنده‌ای شود، فرشته‌های آسمان و زمین او را لعنت می‌کنند و تا زمانی که این لقمه در شکم اوست، خداوند به او نظر [رحمت] نمی‌کند و هرکس لقمه حرامی بخورد، پس خود را به خشم خداوند فروخته است. در این صورت، اگر توبه کند، خدا توبه‌اش را می‌پذیرد؛ اما اگر بر همین حال بمیرد، به آتش سزاوارتر است.»

از جمله لقمه‌های حرام، رشوه‌خواری است که پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درباره آن فرموده: «لَعَنَ اللَّهُ الرَّاشِيَ وَالْمُرْتَشِيَ وَالْمَاشِيَ بَيْنَهُمَا؛<sup>۳</sup> لعنت خدا بر رشوه‌دهنده و رشوه‌گیرنده و واسطه بین آن دو باد.» رشوه، موجب تضییع حقوق دیگران و از مصادیق بارز حق‌الناس و لقمه حرام است و جامعه‌ای که به رشوه، ربا و اختلاس آلوده شود، دچار انحطاط و سقوط خواهد شد.

۱. علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۸.

۲. فتال نیشابوری، روضة الواعظین، ج ۲، ص ۴۵۷.

۳. ابوالقاسم پاینده، نهج الفصاحه، ص ۶۲۷.

همچنین، در مورد رباخواری که مصداق دیگری از حرام خواری است، در روایت می خوانیم: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَعَنَ آكِلَ الرِّبَا وَمُؤْكِلَهُ وَكَاتِبَهُ وَشَاهِدِيهِ؛<sup>۱</sup> خدای بلندمرتبه، رباخوار و ربا دهنده و سندنویس آن و دو تا شاهدش را لعنت کرده است.»

## ۶. توشه جهنم

بر اساس روایات اسلامی، کسب و لقمه حرام، توشه جهنم برای شخص حرام خوار است. پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمود: «مَنْ اِكْتَسَبَ مَالًا مِنْ غَيْرِ حِلِّهِ كَانَ زَاذَةً اِلَى النَّارِ؛<sup>۲</sup> هرکس مالی را از غیر طریق حلال به دست آورد، همان مال، توشه جهنم او خواهد بود.»

آن حضرت در بیان دیگر فرمود که خداوند بلندمرتبه می فرماید: «مَنْ لَمْ يُبَالِ مِنْ اَيِّ بَابٍ اِكْتَسَبَ الدِّيْنَارَ وَالذَّرْهَمَ لَمْ اُبَالِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ اَيِّ اَبْوَابِ النَّارِ اَدْخَلْتُهُ؛<sup>۳</sup> کسی که اهمیت ندهد از چه راهی پول به دست می آورد، من نیز روز قیامت اهمیت نمی دهم که او را از چه راهی به آتش داخل کنم.»

## ۷. محرومیت از شفاعت

کسی که گرفتار حرام خواری باشد، از شفاعت پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَام محروم خواهد شد؛ یعنی شفیعان روز قیامت، از حرام خوار شفاعت نمی کنند. امیر مؤمنان عَلَيْهِ السَّلَام در سفارش به امام حسن مجتبی عَلَيْهِ السَّلَام می فرماید: «وَلَا يَرِدُ عَلَيَّ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ اَكْلٍ مَالًا حَرَامًا لَا وَاللّٰهِ لَا وَاللّٰهِ لَا وَاللّٰهِ وَلَا يَشْرَبُ مِنْ حَوْضِهِ وَلَا تَتَّأَلُهُ

۱. شیخ صدوق، کتاب من لا یحضره الفقیه، ج ۴، ص ۸.

۲. علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۱۰۰، ص ۱۱.

۳. شیخ صدوق، اختصاص، ص ۲۴۹.

شَفَاعَتُهُ...؛<sup>۱</sup> سوگند به خدا، سوگند به خدا، سوگند به خدا! کسی که مال حرام بخورد، بر رسول خدا وارد نخواهد شد و از حوض کوثر نصیبی نخواهد داشت و شفاعت آن حضرت شامل حالش نمی‌شود.»

#### ۸. محرومیت از بهشت

بهشت، جایگاه افراد پرهیزکار است. از آنجا که حرام‌خواری از مصادیق بارز بی‌تقوایی است، شخص حرام‌خوار از ورود به بهشت محروم می‌شود؛ زیرا بهشت، تنها مأمن پرهیزکاران و پاکان است و شخص حرام‌خوار، جایی در بهشت ندارد.

جابر از رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ روایت کرده است که آن حضرت فرمود: «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ تَبَتَ لَحْمُهُ مِنَ السُّحْتِ النَّارِ أَوْلَىٰ بِهِ»<sup>۲</sup> کسی که گوشتش از حرام روییده باشد، به بهشت راه پیدا نخواهد کرد و به آتش سزاوارتر است.»  
آن حضرت در بیان دیگر فرمود: «إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ الْجَنَّةَ أَنْ يَدْخُلَهَا جَسَدٌ غَدَىٰ بِحَرَامٍ»<sup>۳</sup> خداوند ورود به بهشت را برای کسی که از حرام تغذیه می‌کند، حرام کرده است.»

#### مصادیق کسب و لقمه حرام

کسب و لقمه حرام، مصادیق فراوان و گسترده‌ای دارد؛ مانند: سرقت، رشوه، ربا، اختلاس، کم‌فروشی، تقلب و غش در معامله، فروش اجناس قاچاق، خرید و فروش مواد مخدر، کم‌کاری در محیط کار، خوردن مال یتیم، معاملات حرام و گران‌فروشی. امروزه نیز کسب‌های حرام جدیدی ظهور کرده است؛ مثل

۱. نعمان مغربی، دعائم الاسلام، ج ۲، ص ۳۵۱.

۲. ابن‌ابی‌فراس، مجموعه ورام، ج ۱، ص ۶۱.

۳. همان.

شرکت‌های بازاریابی هرمی و امثال آنها. برای مصون ماندن از این امور و گرفتار نشدن به حرام‌خواری، باید با احکام شرعی آشنایی پیدا کنیم تا بتوانیم حق و باطل را تشخیص دهیم و از انحراف مصونیت یابیم.

اصبغ بن نباته می‌گوید: شنیدم که امیر مؤمنان، علی علیه السلام بر فراز منبر می‌فرمود: «يَا مَعْشَرَ التَّجَارِ الْفُقَهَ ثُمَّ الْمُتَجِرِ الْفُقَهَ ثُمَّ الْمُتَجِرِ الْفُقَهَ وَ اللَّهُ لِلرِّبَا فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ أَخْفَى مِنْ دَبِيبِ النَّمْلِ عَلَى الصَّفَا؛<sup>۱</sup> ای گروه تاجر و کاسب! اول فقه، سپس کسب‌وکار؛ اول فقه، سپس کسب‌وکار؛ اول فقه، سپس کسب‌وکار. به خدا سوگند! ربا در این امت، پوشیده‌تر از حرکت مورچه بر روی تخته سنگ است.»

### شیوه مواجهه امام صادق علیه السلام با بی‌انصافی در معامله

روزی امام صادق علیه السلام غلام خود به نام «مصادف» را خواست و هزار دینار در اختیار وی گذاشت و فرمود: هزینه زندگی من زیاد شده است؛ با این هزار دینار کالایی را خریداری کن و همراه با کاروان تجاری به مصر برو و با فروش آن، سودی به دست آور.

غلام نیز پس از خرید کالای مورد نظر، همراه کاروان تجاری عازم سفر مصر شد. این کاروان در نزدیکی مصر با قافله‌ای که از مصر می‌آمد، برخورد کرد و از کاروانیان در مورد وضعیت کالای خود در مصر پرسیدند. معلوم شد این کالا در مصر کمیاب شده و مشتری فراوانی دارد. افراد کاروان با هم عهد کردند و سوگند خوردند که اجناس خود را به کمتر از دو برابر نفروشند.

مصادف هنگام بازگشت به مدینه، دو کیسه که هرکدام هزار دینار در آن بود، در اختیار امام علیه السلام گذاشت و گفت: یکی از اینها سرمایه و دیگری سود است. امام

۱. شیخ کلینی، الکافی، ج ۵، ص ۱۰۵.

صادق علیه السلام فرمود: چرا سودش این قدر زیاد است؟

مصادف جریان را برای امام علیه السلام توضیح داد که چگونه از وضعیت بازار مصر اطلاع حاصل کردیم و سوگند خوردیم که جنس خود را کمتر از دو برابر نفروشیم. امام صادق علیه السلام فرمود: «سبحان الله! شما سوگند خوردید که جنس خود را به مسلمانان کمتر از دو برابر نفروشید؟» آنگاه یک کیسه را که اصل سرمایه بود، برداشت و کیسه دیگر را که سود بود، برگرداند و فرمود: «مرا به آن نیازی نیست.» سپس فرمود: «ای مصادف! پیکار با شمشیر، آسان تر است از کسب پاکیزه و به دست آوردن لقمه حلال.»<sup>۱</sup>

دهد رزق حلال، آسایش دل      شود بر طاعت دلدار مایل

حرام از دل برد مهر و وفا را      کند ناپاک قلب باصفا را